

Eldrerådet i Aust-Agder

Dato: 09.06.2017
Vår ref: 16/11740-15
Deres ref:
Arkivkode: G10
Saksbeh.: Inger Margrethe Braathu

Forslag til folkehelsestrategi for Agder 2018-2025 - høring

Forslag til folkehelsestrategi for Agder 2018-2025 med forslag til handlingsprogram for 2018-2021 sendes på høring. En ber kommuner, statlige organer og organisasjoner komme med synspunkter og innspill.

Fylkesutvalget i Aust-Agder vedtok 6. juni i sak 17/52, og fylkesutvalget i Vest-Agder vedtok 7. juni i sak 69/17 følgende: «*Fremlagte utkast til folkehelsestrategi for Agder 2018-2025 sendes på høring. Sammen med folkehelsestrategien sendes det ut et forslag til handlingsprogram for perioden 2018-2021. Fylkesutvalget ber om innspill til handlingsprogrammet parallelt med høring av strategiutkastet. Frist for høring settes til 1. oktober 2017.*»

Høringsutkastet er tilgjengelig på våre nettsider www.austagderfk.no/innspill

Her finnes også andre relevante dokumenter:

- Kunnskapsgrunnlag for folkehelsestrategi for Agder 2018-2025, datert 23. mai 2017
- Dokument om medvirkning for folkehelsestrategi for Agder 2018-2025
- Saksprotokoll og saksframlegg Aust-Agder fylkeskommune
- Saksprotokoll og saksframlegg Vest-Agder fylkeskommune

Folkehelsestrategi for Agder 2018-2025 erstatter tidligere folkehelseplan, og bygger på regionplan Agder 2020 herunder «Det gode livet» som omhandler folkehelse og levekårsatsingene i regionen. Strategien skal ta opp overordnede folkehelsemål, og vise en tydelig retning på det regionale folkehelsearbeidet. Strategien skal foreslå en hensiktsmessig organisering og samordning av folkehelsearbeidet på Agder.

Det er utarbeidet et kunnskapsgrunnlag som ligger til grunn for folkehelsestrategien og viser folkehelseutfordringer i Agder. Strategiens mål og satsingsområder er basert på funn i kunnskapsgrunnlaget.

En legger opp til sluttbehandling av folkehelsestrategien i fylkestingene 12. desember 2017.

Eventuelle spørsmål til folkehelsestrategien kan rettes til:

- Aust-Agder: rådgiver folkehelse Inger Margrethe Braathu, telefon 370 17367
e-post: inger.margrethe.braathu@austagderfk.no

**Aust-Agder
fylkeskommune:**
Postboks 788 Stoa,
4809 Arendal

www.austagderfk.no
Organisasjonsnummer:
943039046

**Vest-Agder
fylkeskommune:**
Postboks 517 Lund,
4605 Kristiansand

www.vaf.no
Organisasjonsnummer:
960895827

www.regionplanagder.no

REGIONPLAN AGDER 2020

- Vest-Agder: rådgiver folkehelse Oddmund Frøystein, telefon 380 74512
e-post: oddmund.froystein@vaf.no

Høringsuttalelser sendes via e-post til postmottak@austagderfk.no eller per post til Aust-Agder fylkeskommune, postboks 788 Stoa, 4809 Arendal.

Frist for høringsinnspill er 1. oktober 2017

Med hilsen

Hege Solli (sign.)
kultursjef
Aust-Agder fylkeskommune

Steinar Eilertsen (sign.)
seksjonsleder samfunns- og næringsutvikling
Vest-Agder fylkeskommune

Brevet er godkjent elektronisk.

Mottaker GRIMSTAD KOMMUNE
e: FROLAND KOMMUNE
BYGLAND KOMMUNE
ARENDAL KOMMUNE
FYLKESMANNEN I AUST- OG VEST-AGDER
TVEDESTRAND KOMMUNE
BIRKENES KOMMUNE
VEGÅRSHEI KOMMUNE
VALLE KOMMUNE
EVJE OG HORNNES KOMMUNE
LILLESAND KOMMUNE
KRISTIANSAND KOMMUNE
UNIVERSITETET I AGDER
AGDERFORSKNING AS
ÅMLI KOMMUNE
SØRLANDET SYKEHUS HF
Risør Kommune
SETESDAL REGIONRÅD
MARNARDAL KOMMUNE
HELSEDIREKTORATET
BYKLE KOMMUNE
GJERSTAD KOMMUNE
Aust-Agder Idrettskrets
Midt-Agder Friluftsråd
SONGDALEN KOMMUNE
SØGNE KOMMUNE
HÆGEBOSTAD KOMMUNE
KVINESDAL KOMMUNE
Vennesla kommune
ÅSERAL KOMMUNE
KNUTEPUNKT SØRLANDET
MANDAL KOMMUNE

SIRDAL KOMMUNE
IVELAND KOMMUNE
FLEKKEFJORD KOMMUNE
Lindesnes kommune
Audnedal kommune
AGDER POLITIDISTRIKT
NAV Aust-Agder
Friluftsrådet Sør
Trygg Trafikk Aust-Agder
KS Agder
Vest-Agder Idrettskrets
NHO Agder
FARSUND KOMMUNE
LYNGDAL KOMMUNE
NAV Vest-Agder
KoRus-Sør
Folkehelseinstituttet
LO Aust-Agder
LO Vest-Agder
Listerrådet
Lindesnesrådet
Østre Agder
Næringsforeningen i Kristiansandsregionen
Næringsforeningen i Arendal
Lister Friluftsråd
Friluftsrådet for Lindesnesregionen
Trygg Trafikk Vest-Agder
Landsforeningen for hjerte og lungesyke Vest-Agder
Landsforeningen for hjerte og lungesyke Aust-Agder
Kreftforeningen i Aust-Agder og Vest-Agder
Norske kvinners sanitetsforening Aust-Agder
Norske kvinners Sanitetsforening Vest-Agder
Turistforeningen Aust-Agder
Turistforeningen Vest-Agder
Nasjonalforeningen for folkehelsen Telemark og Aust-Agder
Nasjonalforeningen for folkehelsen Rogaland og Vest-Agder
Mental Helse Aust-Agder
Mental Helse Vest-Agder
Aust-Agder Røde Kors
Vest-Agder Røde Kors
Eldrerådet i Aust-Agder
Kontaktforum for brukermedvirkning i Aust-Agder
Eldrerådet i Vest-Agder
Råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne i Vest-Agder
Barne- og ungdomsrådet i Agder

FOLKEHELSESTRATEGI FOR AGDER 2018-2025

**«Sammen om god livskvalitet for alle på
Agder»**

Innholdsfortegnelse

Innledning	2
Bakgrunn	2
Prosess og medvirkning	2
Loven og føringer	3
Gjennomgående perspektiver.....	3
Begrepsavklaringer og definisjoner	4
Utvalgte hovedutfordringer	4
Visjon og hovedmål mot 2025	5
Satsingsområder og fremtidsbilder mot 2025	5
1. Gode nærmiljø	5
2. Mestring og trivsel for alle barn og unge	5
3. Reduserte sosiale helseforskjeller blant barn og unge	6
4. Deltakelse i arbeidslivet.....	6
5. Prioritert innsats der folkehelse- og levekårsutfordringene er størst	6
6. Samordnet folkehelsearbeid	7
Arbeidsmetodikk og strategier	7
Bruk av strategien	8
Litteraturliste	8
Vedlegg.....	9
Kunnskapsgrunnlag.....	9
Dokument om medvirkning	9
Handlingsprogram 2018-2021	9

Innledning

God folkehelse er et felles ansvar, og for å fremme god helse for alle må flere aktører samarbeide. Det er behov for en folkehelsestrategi som bidrar til en samlet innsats i Agder-fylkene og legger opp til samarbeid, samordning, og en klargjøring av roller og ansvar i folkehelsearbeidet.

Fylkeskommunene legger til rette for kunnskapsutvikling og samordning i folkehelsearbeidet, men det utøvende folkehelsearbeidet drives best i kommunene hvor folk bor og lever sine liv.

Folkehelse kan på mange måter sies å være et perspektiv som skal ivaretas av ulike sektorer og fagfelt mer enn et eget arbeidsområde. Strategien må derfor ses i relasjon til andre planer og strategier for å hindre parallelle satsinger. Dette er ikke en strategi som omfatter alle områder av folkehelsefeltet, men den tar opp prioriterte innsatsområder for perioden 2018-2025 basert på kunnskapsgrunnlaget som er utarbeidet til strategien. Strategiens mål er basert på funn fra kunnskapsgrunnlaget. Det er et hovedmål at **vi skal samarbeide for å utjevne helseforskjeller, og skape god helse for flest mulig**. Strategiens visjon er **sammen om god livskvalitet for alle på Agder**. Folkehelsestrategien har seks satsingsområder:

1. Gode nærmiljø
2. Mestring og trivsel for alle barn og unge
3. Reduserte sosiale helseforskjeller blant barn og unge
4. Deltakelse i arbeidslivet
5. Prioritert innsats der folkehelse- og levekårsutfordringene er størst
6. Samordnet folkehelsearbeid

Bakgrunn

Regional planstrategi for Aust- og Vest-Agder 2016-2020 vedtatt i de to fylkeskommunene juni 2016 slår fast at det skal utarbeides en folkehelsestrategi for Agder.

Organisering av strategiarbeidet

Fylkesutvalgene i Aust-Agder og Vest-Agder ga sin tilslutning til oppstart av arbeidet i november 2016. Det ble så etablert en prosjektgruppe med folkehelserådgivere fra begge fylkeskommunene og fra kommunene Arendal, Kristiansand og Åseral. Det ble engasjert prosessveileder fra Backer & Bang som har bistått gruppen i prosessen og ledet prosjektgruppemøtene. Prosjektansvaret og prosjektledelsen er delt mellom Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommune. Det er avholdt åtte prosjektgruppemøter i perioden januar-mai 2017.

Prosess og medvirkning

Det er utarbeidet et kunnskapsgrunnlag til arbeidet med strategien hvor det er presentert tall, fakta og statistikk relatert til folkehelse og utfordringer på Agder. På bakgrunn av dette er det prioritert innsatsområder for strategien. Dokumentet omfatter både helsetilstand og bakenforliggende faktorer som påvirker helsen. Dokumentet er vedlagt strategien.

Medvirkning har vært sentralt i arbeidet med å utforme strategien. Innspill som er mottatt i løpet av strategiprosessen er derfor grundig vurdert og gjennomgått. Det er avholdt workshop i fylkestingene for innspill til strategiarbeidet. Det er arrangert en åpen konferanse med mange deltakere fra ulike organisasjoner og virksomheter. Det er gjennomført gruppediskusjoner som har gitt gode innspill til arbeidet. Flere frivillige lag- og organisasjoner, samt enkelte kommuneansatte på Agder fikk invitasjon til å svare på en enkel web-undersøkelse om folkehelse. I tillegg er det intervjuet et antall utvalgte personer om folkehelse. Web-undersøkelsen og intervjuene er ikke basert på forskningsmessige metoder, men gir nyttige perspektiver og innspill til arbeidet med strategien. Det er utarbeidet et separat dokument om medvirkning som er vedlagt strategien.

Loven og føringer

Folkehelsestrategien skal ha sammenheng med statlige og regionale føringer på feltet.

Folkehelsearbeidet er underlagt en rekke nasjonale føringer i form av lovverk, rapporter, rundskriv og stortingsmeldinger. Folkehelseloven og plan- og bygningsloven beskriver oppgaver i folkehelsearbeidet. St.meld.nr. 20 (2006-2007) *Nasjonal strategi for å utjevne sosiale helseforskjeller* og Meld. St. 19 (2014-2015) *Folkehelsemeldingen - Mestring og muligheter* trekker opp hovedlinjene i det nasjonale folkehelsearbeidet.

Helsedirektoratet forvalter tilskuddsordningen *tilskudd til tiltaksutvikling innen program for folkehelsearbeid i kommunene 2017-2027*. Agder er innstilt som ett av fem programfylker og mottar tilskudd fra og med 2017. Det overordnede målet med programmet er bedre psykisk helse og livskvalitet i befolkningen. Rusforebyggende arbeid skal også være inkludert. Barn og unge skal være prioritert målgruppe. Det er etablert et samarbeidsorgan i regionen som skal forvalte tilskuddet i Agder. Det er også etablert følgende hovedmål for programarbeidet i Agder:

1. Det er etablert tverrfaglige samarbeidsstrukturer som bidrar til en varig endring for hvordan vi jobber kunnskaps- og forskningsbasert med folkehelse i regionen.
2. Flere barn og unge på Agder opplever god psykisk helse ved programslutt sammenlignet med programstart.
3. Sosial ulikhet i barn og unges psykiske helse og livskvalitet er redusert i løpet av programperioden.

Arbeidet med «Tiltaksutvikling innen program for folkehelsearbeid i kommunene» er i startfasen, og vil knyttes til folkehelsestrategien.

Utredningen *En ny region Agder?* ble fremlagt av forhandlingsutvalget 3. oktober 2016. I denne beskrives at en viktig målsetting med en ny region Agder vil være å bidra til bedre levekår, blant annet gjennom mestring, deltakelse, inkludering og likestilling, tilgang til kompetent arbeidskraft og styrket samhandling på folkehelseområdet.

Folkehelsestrategien bygger på *Regionplan Agder 2020* herunder *Det gode livet* som omhandler folkehelse og levekårsatsingene i regionen. Folkehelsestrategien er en videreføring av det strategiske notatet *Det gode livet: Agder for alle Folkehelse og levekår* utarbeidet av faggruppe for folkehelse og levekår. I det strategiske notatet gis følgende oversikt over prioriterte tema:

1. Oversiktsarbeid – kunnskapsbasert folkehelsearbeid
2. Folkehelse i alt vi gjør – folkehelse i planlegging
3. Utjevne sosiale ulikheter i helse

De tre prioriterte tema indikerer hvilke områder som bør løftes videre i folkehelsestrategien.

I sitt møte 23. mars 2017 anmodet Sørlandstinget Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommuner om å «lede og koordinere en langsiktig og helhetlig levekårssatsing i landsdelen, basert på et partnerskap mellom kommune, fylke og stat». Folkehelsestrategien med handlingsprogram, program for folkehelsearbeid i kommunene og pågående arbeid med LIM-planen, vil være en del av arbeidet med å følge opp denne anmodningen.

Gjennomgående perspektiver

Det er vedtatt i regional planstrategi for Aust- og Vest-Agder 2016-2020 at klima, folkehelse og likestilling skal være gjennomgående perspektiver i alle regionale plan- og strategiprosesser.

Klima er ett av fem hovedtema i Regionplan Agder 2020. Reduserte utslipp fra transportsektoren er den viktigste regionale oppgaven på klimaområdet. Fylkeskommunene jobber aktivt med samordnet

areal- og transportplanlegging og tilrettelegging for at en større andel i persontransporten skal foregå til fots, med sykkel eller med kollektivtransport. Arbeidet med klima vil også virke positivt på folkehelse ved at man tilrettelegger for mer fysisk aktivitet, bedre lokal luftkvalitet og bærekraftige byer og tettsteder.

Regional plan for likestilling, inkludering og mangfold på Agder 2015-2027 (LIM-planen) fokuserer på kjønn, etnisitet, funksjonsevne, alder, religion/livssyn, seksuell orientering/kjønnsuttrykk/kjønnsidentitet og sosial bakgrunn. Å utjevne sosiale helseforskjeller mellom ulike sosiale grupper er av grunnleggende betydning i folkehelsearbeidet. Folkehelsestrategien har derfor et spesielt fokus på dette.

Begrepsavklaringer og definisjoner

Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommuner vil tilrettelegge for et samarbeid mellom ulike forvaltningsnivåer og stake ut en kurs i folkehelsearbeidet på Agder. Folkehelsestrategien er et virkemiddel i dette arbeidet, men det utøvende folkehelsearbeidet drives best lokalt i kommunene der folk bor.

Folkehelse og levekår må ses i sammenheng. Levekår som utdanning, inntekt, og tilknytning til arbeidslivet har betydning for folkehelsen. Hver enkelt har et ansvar for egen helse, men helsen er i stor grad påvirket av faktorer som enkeltindividet ikke har kontroll over, for eksempel familiens sosiale og økonomiske posisjon.

Sosiale ulikheter i helse eller systematiske forskjeller i helse angår hele befolkningen, jo høyere utdanning og inntekt, jo bedre helse. Dette er systematiske forskjeller på grunn av ulik fordeling og tilgang på goder, som det er mulig å gjøre noe med. Et av målene i folkehelsearbeidet er å redusere og utjevne sosiale helseforskjeller mellom ulike grupper uten at noen grupper får dårligere helse. Alle barn skal for eksempel ha de samme mulighetene til å drive med en aktivitet uavhengig av hvor mye foreldrene tjener eller hvor de bor.

Definisjonen av **folkehelse** i loven er «*befolkningens helsetilstand og hvordan denne er fordelt.*»

Folkehelsearbeid handler om en samlet innsats fra mange aktører om å forsterke det som gir god helse og minske det som gir dårlig helse. I tillegg handler det om å redusere de sosiale helseforskjellene. **Folkehelsearbeid** er i loven definert som «*samfunnets innsats for å påvirke faktorer som direkte eller indirekte fremmer befolkningens helse og trivsel, forebygger psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse, eller som beskytter mot helsetrusler, samt arbeid for en jevnere fordeling av faktorer som direkte eller indirekte påvirker helsen.*»

Helsefremmende arbeid handler om å jobbe med å påvirke faktorer i miljøet for å oppnå god helse for flest mulig. Et par eksempler er å sette ut benker for å skape sosiale møteplasser, og gratis låneordninger av fritidsutstyr for å gi alle barn mulighet til å delta i fritidsaktiviteter. **Forebyggende arbeid** handler om å tilføre noe for å unngå noe annet. Et eksempel kan være å ta en vaksine for å unngå en spesiell sykdom. Folkehelsepolitikken har til hensikt å dreie fokus på helsefremmende og forebyggende faktorer fremfor å ta utgangspunkt i sykdom.

Universell utforming betyr at produkter og omgivelser er utformet på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, uansett alder eller funksjonsevne. Det betyr at det ikke skal lages spesielløsninger for ulike grupper av brukere.

Utvalgte hovedutfordringer

Kunnskapsgrunnlaget for folkehelsestrategien trekker frem kunnskap om hva som påvirker folkehelsen og levekårene, samt status på Agder. Agder kommer noe dårligere ut enn landsgjennomsnittet når det gjelder de grunnleggende sosioøkonomiske faktorene inntekt, utdanning og arbeid. Dette påvirker levekårene.

Basert på funn fra kunnskapsgrunnlaget er følgende hovedutfordringer trukket frem som utgangspunkt for folkehelsesatsingen i årene som kommer:

- Barn og unge med psykiske plager
- Barn og unge som vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt
- Mange mottakere av uføretrygd
- Ung i Agder 2016 og folkehelseundersøkelsen 2015/16 indikerer sosial ulikhet i helse og geografiske forskjeller på Agder
- Ingen felles koordinert regional møteplass om folkehelse på Agder

Visjon og hovedmål mot 2025

Folkehelse er et ansvar på tvers av sektorer og fagområder, og ulike forvaltningsnivå. Det er et hovedmål at vi skal **samarbeide for å utjevne helseforskjeller, og skape god helse for flest mulig**. Strategiens visjon blir ut fra dette **sammen om god livskvalitet for alle på Agder**.

Satsingsområder og fremtidsbilder mot 2025

Frem mot 2025 må det være en satsing for å bygge videre på det som er bra, i tillegg til å ha et ekstra fokus på det som kan bli bedre. Delmålene mot 2025 er beskrevet som fremtidsbilder i teksten.

1. Gode nærmiljø

Helsefremmende arbeid gjøres best i nærmiljøet der mennesker bor, lever og oppholder seg i det daglige. Frivillig sektor har mange gode og viktige aktivitetstilbud lokalt i kommunene, men mange steder savnes en samarbeidsarena for ulike lag og foreninger. Kommunene kan etablere møtepunkt for frivilligheten for å legge til rette for økt samarbeid mellom de ulike lag og foreninger. Møteplasser som er gode for alle, på tvers av generasjoner, kulturer og funksjonsnivå, bidrar til å fremme trivsel, inkludering og god helse. Lett og nær tilgjengelighet til gode barnehager, skoler, andre offentlige tjenester, kulturtilbud og et variert botilbud tilrettelegger for fysisk aktivitet og fremmer klimavennlige valg som å gå til fots, bruke sykkel eller reise kollektivt.

Gjennom planarbeid og satsing på kultur, klima, friluftsliv og idrett kan kommunene og fylkeskommunene samarbeide om å utvikle lokalsamfunn og byer med gode nærmiljøkvaliteter. Fylkeskommunene skal gjennom tilskuddsordninger prioritere turstier og friluftsliv i nærmiljøet, og veilede og bistå kommunene i planarbeid slik at det blir tilrettelagt for grønnstruktur, møteplasser og aktiviteter nær der folk bor eller oppholder seg. Spillemidler til idrettsanlegg i kommunen kan brukes til å bygge anlegg som tilrettelegger for egenorganisert aktivitet og friluftsliv. Anleggene/områdene kan fungere som sosiale møteplasser.

I 2025 er Agder preget av at folk trives i sitt nærmiljø. Alle kommunene jobber aktivt med stedsutvikling og nærmiljøsatsinger i samarbeid med fylkeskommune og frivillig sektor.

2. Mestring og trivsel for alle barn og unge

Å fremme trivsel og mestring for alle barn og unge slik at de kan leve et godt liv er vesentlig allerede fra et tidlig stadium i livet. Universelle arenaer som skole, barnehage, arbeidslivet, nærmiljø, kunst og kulturarenaer, frivilligheten og fritidstilbud spiller en rolle. Voksne som jobber med barn og unge må fokusere på at de skal oppleve tilhørighet, mestring og utvikle en egenverdi. Å fremme aksept for mangfold og forskjellighet, og å se etter ressurser hos barn og unge bidrar til trygge rammer for utvikling.

Fylkeskommunene har mange tilnærminger til arbeidet med å bygge opp gode læringsmiljøer i videregående skoler, for eksempel arbeid for mestring og mot mobbing og krenkelser. Både kommunene og fylkeskommunene tilrettelegger for et godt kulturtilbud til innbyggerne. Den nasjonale

ordningen «Den kulturelle skolesekken» er en kunst- og kultursatsing som benytter skolen som visningsarena, og bidrar til at alle barn og unge får delta og oppleve profesjonell kunst og kultur uavhengig av geografisk bosted og familiens inntekt. «UKM» (Ung kultur møtes) skal stimulere og synliggjøre ungdommens egen kulturelle aktivitet både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Arenaen skal være åpen for all ungdom og alle typer kulturuttrykk. Både fylkeskommunene og kommunene programmerer og tilrettelegger tilbudet i Den kulturelle skolesekken samt har et ansvar for å arrangere UKM-festival hvert år.

I 2025 har flere barn og unge som vokser opp i Agder et positivt selvbilde, og det er en nedgang i andel som opplever mobbing sammenlignet med 2018. Det er en redusert andel barn og unge med psykiske symptomer og lidelser som kontakter fastlege og legevakt sammenlignet med 2018.

3. Reduserte sosiale helseforskjeller blant barn og unge

Å ikke ha råd til å delta i aktiviteter som koster penger påvirker barn og unge og fremmer bekymringer og stress. Det må jobbes for å redusere sosiale helseforskjeller. Et godt virkemiddel er tiltak rettet mot alle barn og unge på arenaer hvor de oppholder seg, i tillegg til målrettede tiltak mot utsatte grupper. Tiltak rettet mot alle er ikke stigmatiserende, og har ofte mest effekt for dem som trenger det mest. I tillegg vil lik tilgang til aktiviteter for alle barn og unge fremme sosial inkludering. Barnehager og skoler som legger til rette for sosial inkludering er av betydning for utjevning av helseforskjeller. Helseforskjeller varierer med utdanningsnivå og angår hele befolkningen.

Agder-fylkene har utfordringer knyttet til levekår og lavt utdanningsnivå i befolkningen. I regionplan Agder 2020 tas det sikte på et regionalt kunnskapsløft, der kvalitet skal være en gjennomgående tråd i hele utdanningsløpet. Regionplanen og tilhørende strategisk notat for utdanning inneholder overordnede målsettinger for hvert av de tre områdene gjennomføring, læringsmiljø og læringsutbytte.

I 2025 har alle barn og unge på Agder et liv preget av mestring og deltakelse. Andelen barn og unge som vokser opp i lavinntektsfamilier er redusert sammenlignet med 2018 og tilsvarer landsgjennomsnittet eller lavere.

4. Deltakelse i arbeidslivet

Det skal lønne seg å være i arbeid, men det er mange som av ulike årsaker ikke er i arbeid. Arbeid er viktig for identitet og tilhørighet, og forebygger fattigdom. Å forsørge seg selv og sin familie bidrar til god helse, og er vesentlig for likestilling, lik rett til lønnet arbeid og likestilte arbeidsvilkår. Barn og unge må sikres like muligheter til å gjennomføre utdanning. Å fullføre videregående opplæring er viktig for en stabil tilknytning til arbeidslivet.

Fylkeskommunene jobber med frafallsforebyggende arbeid gjennom mange tilnærminger og tiltak. I dette arbeidet er NAV en viktig samarbeidspartner. Alle parter i arbeidslivet har ansvar for å tilrettelegge for et helsefremmende og inkluderende arbeidsmiljø. Et eget langsiktig Agderprogram for økt arbeidsinkludering bør vurderes som et felles løft for landsdelen.

I 2025 er det flere som fullfører videregående opplæring sammenlignet med 2018. Andel arbeidsføre i befolkningen har økt og andel uføre er redusert sammenlignet med 2018.

5. Prioritert innsats der folkehelse- og levekårsutfordringene er størst

En befolkning med god helse er en av de viktigste ressursene for å skape en god samfunnsutvikling. Folkehelseundersøkelsen og Ung i Agder 2016 indikerer ulikhet i helse og levekår blant folk på Agder. I arbeidet med å utjevne helse- og levekårsforskjeller er det nødvendig med en bred og samordnet innsats over tid. Fylkeskommunen har en understøtterolle ovenfor kommunene og må bidra med oppdatert statistikk og oversikt over folkehelsen. Ung i Agder undersøkelsen og folkehelseundersøkelsen bør gjentas regelmessig for å få tidsserier. Først da kan det gjøres

effektevalueringer av tiltak. Det er nødvendig å diskutere med andre aktører om de ser tendenser til geografiske helse- og levekårsforskjeller i sitt arbeid, og å få frem en oversikt over pågående tiltak. En nødvendig oversikt over folkehelse og levekår i kommunene og regionen er en forutsetning for et kunnskapsbasert, systematisk og samordnet arbeid. Innsatsen kan målrettet styrkes i områder hvor det indikeres helse- og levekårsutfordringer.

I 2025 er det etablert en oversikt over folkehelsen i alle kommunene og fylkeskommunen på Agder. Helse- og levekårsforskjeller skal synliggjøres som en del av oversiktene. Fylkeskommunen bidrar med oppdatert statistikk om folkehelse og levekår.

6. Samordnet folkehelsearbeid

Fylkeskommunen er tildelt en samordnet rolle etter folkehelseloven. Det er nødvendig å tilrettelegge for møteplasser hvor relevant kunnskap og statistikk drøftes og diskuteres som grunnlag for innspill til planer og politiske beslutninger. Fylkeskommunene må understøtte kommunene og vil bidra til kompetanseheving ved å tilby kurs. Fylkeskommunene må utvikle et samarbeid med kommuner om folkehelse ved hjelp av samarbeidsavtaler.

Det er etablert et **rådmannsutvalg** i oppfølging av regionplanen. I dette forumet kan felles folkehelsesaker i regionen drøftes. Fylkeskommunene tar initiativ til **et regionalt folkehelseforum inntil to ganger i året åpent for alle** for kompetanseheving og kunnskapsdeling. Kommunene, Fylkesmannen, Universitetet og forskningsmiljøer, regionale kompetansesentre, frivillige organisasjoner, friluftsrådene og fylkespolitikkerne inviteres.

I 2025 har alle kommunene på Agder en samarbeidsavtale med fylkeskommunen hvor folkehelse er et sentralt tema. Det er etablert et folkehelseforum Agder.

Arbeidsmetodikk og strategier

Helsefremmende og forebyggende tilnærminger til folkehelsearbeidet må i hovedsak være rettet mot hele befolkningen, eller grupper av befolkningen. Det befolkningsrettede folkehelsearbeidet må innrettes mot å redusere ulikhetene i helse som folkehelseundersøkelsen og Ung i Agder 2016 indikerer. Virkemidlene må i størst mulig grad rettes mot de forhold i omgivelsene som direkte eller indirekte påvirker helsen. I tillegg til ekstra innsats mot utsatte grupper, er universelle tilnærminger og tiltak best for å redusere helseforskjeller, og de er ikke stigmatiserende. Universelle tiltak inkluderer alle, og har sannsynligvis mest effekt blant de som trenger det mest. Grunnlaget for en god helse legges i barndommen, barn og unge har et helt liv foran seg, derfor er denne gruppen fremhevet i strategien.

Det må brukes ulike metoder og tilnærminger for å jobbe med delmålene og satsingsområdene i strategien. Delmålene som er beskrevet som fremtidsbilder, anses for å være overordnet. Folkehelse er et felt som berører andre fagfelt, planer og strategier. Fylkeskommunen har for eksempel mange tilnærminger og tiltak knyttet til gjennomføring i videregående opplæring, og å tilrettelegge for gode nærmiljø. Det pågår allerede flere satsinger, og det må etableres samarbeid på tvers av fag, sektorer og forvaltningsnivå. Samordning av folkehelsearbeid er et eget satsingsområde, men også en arbeidsmetode.

Da delmålene anses som forholdsvis overordnede, må prosjektsatsinger som igangsettes i strategiperioden ha tydelige delmål som lar seg måle. Tiltak bør kunne effekt-evalueres. Nasjonalt folkehelseprogram legger opp til dette. Folkehelseprogrammet er en satsing for å fremme barn og unges psykiske helse og livskvalitet. Det er etablert et samarbeidsorgan i regionen som følge av denne satsingen. Det regionale forumet vil ivareta flere av strategiens satsingsområder. Samarbeidsorganet har medlemmer fra kommuneregioner, Universitetet i Agder, Agderforskning, begge fylkeskommunene, Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder, KS, Regionalt Forskningsfond, frivillig sektor og en representant for barn og unge.

Det jobbes parallelt med en levkårssatsing på Agder som er koordinert av begge fylkeskommunene og som ivaretar ledelsesforankring.

For å sikre en god gjennomføring av folkehelsestrategien og handlingsprogrammet etableres en folkehelsegruppe som oppnevnes av fylkesrådmennene. Gruppen skal få frem hva som allerede pågår av tverrgående folkehelse- og levkårssatsinger. I tillegg skal gruppen ha oppgaver som å arrangere konferanser, folkehelseforum, treff og møter mellom forvaltningsnivå. Gruppen skal bistå i tilknytning til levkårssatsingen. Arbeidet med levkårssatsingen legger premisser, og vil være en støttefunksjon for folkehelsegruppen.

Bruk av strategien

Folkehelsestrategien skal være styrende for valg og prioriteringer i folkehelsearbeidet for Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommuner i perioden 2018-2025. Den skal være et verktøy for arbeidet med folkehelse i regionen, og veiledende for kommunene.

Folkehelsestrategien har et 8-årig perspektiv med et handlingsprogram som løper over 4 år. Det første handlingsprogrammet er utarbeidet parallelt med strategien. Handlingsprogrammet beskriver hvordan fylkeskommunene skal arbeide med de ulike satsingsområdene, og foreslår aktuelle samarbeidspartnere innen hvert satsingsområde. Handlingsprogrammet gir grunnlag for prosjektsatsinger. Folkehelsegruppen som oppnevnes av fylkesrådmennene vil sikre en god gjennomføring av folkehelsestrategien og handlingsprogrammet.

En suksessfaktor er å etablere gode samarbeidsrelasjoner og nettverk mellom aktører som arbeider med folkehelse for å jobbe målrettet med å oppnå strategiens målsettinger. Målene kan i liten grad oppnås av fylkeskommunene alene, selv om fylkeskommunene i Aust-Agder og Vest-Agder er ansvarlig for gjennomføring av mange av tiltakene i strategien.

Forankring i fylkeskommunen ivaretas gjennom behandling i fylkesutvalget og fylkestinget. Det 4-årige handlingsprogrammet gjennomgås årlig i arbeidet med fylkeskommunenes årsrapporter og økonomiplan- og budsjettarbeid. Handlingsprogrammet kan videreutvikles og suppleres i strategi perioden som følge av forskning eller nye nasjonale og regionale føringer. Oppfølging av tiltak kan tas opp som egne politiske saker.

Litteraturliste

Ut på tur, tips for bedre tilgjengelighet og universell utforming, Aust-Agder fylkeskommune Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2015). Barn som lever i fattigdom. Regjeringens strategi mot barnefattigdom 2015–2017

Felles søknad til Helsedirektoratet om å bli programfylke for folkehelsearbeid i kommunene fra Aust-Agder og Vest-Agder fylkeskommuner, 2017

Felles plan folkehelse og levkår i Agder 2010-2013, vedtatt av fylkestingene i Aust-Agder og Vest-Agder 2010

Folkehelsestrategi for Akershus fylkeskommune, 2011-2014, Vedtatt av hovedutvalg for kultur, frivillighet og folkehelse 08.11.2011

Helhetlig plan for økt gjennomføring og kvalitet i videregående opplæring 2017, Aust-Agder fylkeskommune, behandlet i fylkestinget 25. april 2017

Kommunenes rolle i å utjevne sosiale helseforskjeller – Norge som eksempel, Elisabeth Fosse, Sosialmedicinsk tidskrift 5/2016

Lov om folkehelsearbeid, Helse- og omsorgsdepartementet, publisert 2011

Program for folkehelsearbeid i kommunene 2017-2027, En satsing for å fremme barn og unges psykiske helse og livskvalitet, Helsedirektoratet, 2017

Reduksjon av sosiale ulikheter i helse, hva kan gjøres på lokalt og regionalt nivå? Nord-Trøndelag fylkeskommune, NTNU HUNT-forskningscenter, 2016

Regionplan Agder 2020, vedtatt av fylkestingene i Aust-Agder og Vest-Agder juni 2010

Regional plan for likestilling, inkludering og mangfold på Agder 2015-2027 (LIM-planen) (2015), vedtatt av fylkestingene i Aust-Agder og Vest-Agder desember 2014

Strategisk notat Det gode livet: Agder for alle, Folkehelse og levekår, utarbeidet av faggruppe folkehelse og levekår, 2015

Strategisk notat Klima, utarbeidet av faggruppe klima, revidert og oppdatert 2016 og gjelder for perioden 2016-2020

Strategisk plan for kunst og kulturformidling i Aust-Agder 2016-2019, vedtatt av fylkestinget i Aust-Agder 20. oktober 2015

Vedlegg

Kunnskapsgrunnlag

Dokument om medvirkning

Handlingsprogram 2018-2021

Handlingsprogram 2018-2021

Satsingsområde	Tiltak nr.	Tiltak	Forslag til samarbeidspartnere
1. Gode nærmiljø	1	Det skal sikres nærturområder. Det må tilrettelegges med friluftaktiviteter for alle med turstier og turopplegg, og anlegg som er tilrettelagt for friluftsliv.	Fylkeskommunen, kommunen, friluftsråd og frivillige organisasjoner.
	2	Det skal utvikles møteplasser for alle i nærmiljøet som er med på å skape tilhørighet og forebygge ensomhet.	Fylkeskommunen, kommunen, friluftsråd og frivillige organisasjoner.
	3	Det skal sikres gode utearealer og grøntområder som fremmer aktivitet.	Fylkeskommunen og kommunen.
	4	Det må arbeides for flere tiltak i nærmiljøet som fremmer inkludering. Flere aktører kan samarbeide om utviklingsprosjekter.	Fylkeskommunen, kommunen, og frivillige organisasjoner.
2. Mestring og trivsel for alle barn og unge	5	Det må tilrettelegges for fritidsaktiviteter. Fylkeskommunen har tilskuddsordninger til kulturaktiviteter for barn og unge i fylket	Fylkeskommunen, kommunen, friluftsråd og frivillige organisasjoner.
	6	Agder er innstilt av Helsedirektoratet som programfylke på tilskuddsordningen «Tiltaksutvikling innen program for folkehelsearbeid i kommunene» fra 2017, og ordningen skal iverksettes.	Fylkeskommunen, kommuneregioner, UiA, Agderforskning representerer forskningsinstitusjoner, begge fylkeskommunene, Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder, KS, Regionalt Forskningsfond, frivillig sektor og en representant for barn og unge.
	7	Det skal arbeides forebyggende mot mobbing og utenforskap i barnehage, grunnskole og videregående skole.	Fylkeskommunen og kommunen.
	8	Det må legges til rette for tilbud om kompetanseheving for ansatte/personale i barnehage og skole for å tilrettelegge for mestring og egenverdi blant barn og unge.	Fylkeskommunen og kommunen.
	9	Styrke foreldrekompetanse, og jobbe med foreldreferdigheter.	Kommunen.
3. Reduserte sosiale helseforskjeller blant barn og unge	10	I relevante fagsamlinger må sammenheng mellom barn som lever i lavinntektsfamilier og konsekvenser for helse settes på dagsorden.	Fylkeskommunen og kommunen.
	11	Det bør læres om privatøkonomi allerede fra barnehagen for å styrke de unges kompetanse og å sette de i stand til å ivareta egen økonomi.	Fylkeskommunen og kommunen.

Handlingsprogram 2018-2021

	12	Dersom det er mulig kan det tilbys lavterskel økonomisk rådgivning som er åpen for alle.	Kommunen.
	13	Samarbeid mellom tjenester og sektorer som arbeider med barn og unge må være koordinert og samordnet. Barn og unges behov for støtte og hjelp må avdekkes tidlig.	Fylkeskommunen og kommunen.
	14	Gratis låneordninger med fritidsutstyr for å øke deltakelse på fritidsaktiviteter kan vurderes.	Kommunen.
4. Deltakelse i arbeidslivet	15	Det jobbes for mer helhetlig og sammenhengende opplæringsløp ved å styrke samarbeid om overganger.	Fylkeskommunen og kommunen.
	16	Det jobbes med å få flere til å fullføre videregående opplæring.	Fylkeskommunen og NAV.
	17	Arbeidsrettede tiltak tilbys de som av ulike årsaker ikke kan arbeide.	Fylkeskommunen, kommunen og NAV.
	18	Sette i gang utredning om mulighetene for et Agderprogram for økt arbeidsinkludering.	Fylkeskommunen, KS, NAV, NHO (partene i arbeidslivet).
5. Prioritert innsats der folkehelse- og levekårsutfordringene er størst	19	Bidra til å øke kompetanse om sosiale helseforskjeller ved å sette tema på agendaen i nettverkssamlinger og treff hvor det er relevant.	Fylkeskommunen, kommunen, universitets- og forskningsmiljø, Fylkesmannen, og KoRus-Sør.
	20	Det må jobbes på universelle arenaer (i barnehage, skole, nærmiljøet) med universelle tiltak, i tillegg til målrettet innsats mot utsatte grupper.	Fylkeskommunen og kommunen.
	21	Det må utarbeides en folkehelseoversikt hvert fjerde år i forkant av hver planstrategiperiode. Fylkeskommunen tilrettelegger for kurs og workshops om folkehelseoversikt.	Fylkeskommunen og kommunene.
	22	Data fra Ung i Agder 2016 følges opp. Ny Ungdata undersøkelse planlegges i 2019.	Fylkeskommunen og kommunene.
	23	Nettsiden om statistikkportal Agder må videreutvikles. Faktorer relevant for helse- og levekårsarbeidet inkluderes.	Fylkeskommunene.
6. Samordning av folkehelsearbeidet på Agder	24	Det etableres en folkehelsegruppe som oppnevnes av fylkesrådmennene for å sikre en oppfølging av strategien og handlingsprogrammet.	

Handlingsprogram 2018-2021

	25	Det jobbes parallelt med en levekårssatsing på Agder som er koordinert av begge fylkeskommunene. Denne ivaretar ledelsesforankring, legger premisser og vil være en støttefunksjon for folkehelsegruppen.	Fylkeskommunen skal lede og koordinere en langsiktig og helhetlig levekårssatsing i landsdelen, basert på et partnerskap mellom kommune, fylke og stat.
	26	Det etableres et regionalt samordningsorgan i tilknytning til "Program for folkehelsearbeid i kommunene" - en satsing for å fremme barn og unges psykiske helse og livskvalitet.	Dette har medlemmer fra kommuneregioner, UiA, Agderforskning representerer forskningsinstitusjoner, begge fylkeskommunene, Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder, KS, Regionalt Forskningsfond, samt en representant for barn og unge. Det er også forespeilt deltakelse fra politisk ledelse i fylkeskommunene. Fylkeskommunen skal være sekretariat for samarbeidsorganet.
	27	Det etableres et regionalt folkehelseforum Agder - en regional møteplass for kompetanseheving og kunnskapsdeling om folkehelse- og levekårsarbeid. Folkehelseforum er åpent for alle og har inntil to møter i året.	For kommuner, frivillige organisasjoner, Fylkesmannen, universitetet, KoRus-Sør og andre.
	28	Bruke rådmannsgruppen Agder 2020 til å forankre folkehelsesaker for regionen.	Rådmannsgruppen Agder 2020 er det administrative regionale samordningsorganet for oppfølging av regionplan Agder 2020.
	29	Det gjøres en kartlegging/oversikt over kommunenes behov for kompetanse på folkehelse med tanke på å tilby kurs og kompetanseheving.	Fylkeskommunene.
	30	Det etableres en samarbeidsavtale mellom kommunen og fylkeskommunen hvor folkehelse er et sentralt tema. Det er dialog mellom folkehelserådgiverne i kommunen og fylkeskommunen.	Fylkeskommunen og kommunen.